

**Váradí Judit¹ – Héjja Bella Emerencia² –
Szűcs Tímea³**

1 Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar

2 Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Magyar Táncművészeti Egyetem, Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola, Gimnázium, Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola, Kecskemét

3 Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet

A zenei pálya előnyei és hátrányai intézményvezetői szemszögből

A tanulmány a professzionális zenei képzést képviselő középfokú intézményeket vizsgálja. A zenei szakgimnáziumok vezetői a zenei pálya előnyeire és hátrányaira fókuszáló narratívák mellett az utánpótlásnevelés érdekében a zenei pálya szélesebb körű megismertetése érdekében hosszú távon megvalósítható javaslatokkal járultak hozzá, amely a jelenlegi oktatás korszerűsítésének igényét is felöleli.

Bevezetés

Magyarországon a zenei képzés három szintre tagolódik. Az alapfokú zeneoktatás célja kettős: elsődleges, hogy a tanulókkal megszerettetve a zenét pozitív zenei élményeket biztosítson számukra, ezzel hozzájárulva a zeneértő közönség kineveléséhez, másrészt pedig segítse a kimagaslóan tehetséges gyermekek zenei pályaválasztását (Váradí és mtsai, 2024a). A középfokú képzés már a professzionális zeneoktatás szintereként a zenei készségek és képességek koncentrált és kiemelt fejlesztésével nagyobb eséllyel készíti fel a tanulókat a zeneművészeti felsőoktatásban való tanulmányokra (Eckhardt, 2009), lehetőséget biztosítva a hivatásos zenei pálya elérésére (Héjja, 2022).

Hazánkban középfokon a közismereti oktatás mellett 18 intézmény foglalkozik klaszszikus zenei képzéssel, ahol összesen 1476 fő tanul ezen a szakirányon (Váradí és Héjja, 2023). A zenei pálya választásához a döntést az esetek többségében már az általános iskola utáni továbbtanulás tervezésénél kell meghozni. A zenei pálya jelen esetben magában foglalja a későbbiekben az oktatás különböző szintjén zenetanárként dolgozó, a zenekarokban előadóművészeti tevékenységet végző zenekari művészeket, illetve azon keveseket is, akik kizárólag előadóművészeti tevékenységet végezve, szólistaként biztosítják megélhetésüket. A határvonalak azonban nem ilyen egyszerűek, számtalan tanár és oktató vállal fellépést, a zenekari zenészek egy része előadó-művészeti tevékenységük mellett tanít is. Az, hogy ki melyik területen vállal munkát, sokszor a szándék mellett az elhelyezkedési lehetőségek határozzák meg.

Habár az egyetemi képzésben párhuzamosan jelen van az osztatlan tanári mesterszak és az osztatlan képzésben megvalósuló művészképzés, a képzések átjárhatóak, így a megszerzendő diploma típusa a képzés alatt is megváltoztatható. A művészestesterszak elvégzése után szintén van lehetőség a zeneművész tanári képzésre felvételizni, illetve az osztatlan tanárszak után is elvégezhető a művészestesterszak. A látszólagos határok mögött

húzódo flexibilitás így nem kényszeríti a középfokon zeneművészeti pályát választó tanulókat annak eldöntésére, hogy ők a későbbiek során melyik területet célozzák meg, hiszen ezen a szinten még a képzés kizárólag a zenei fejlesztésre irányul.

Elméleti háttér

Az iskolaválasztás az általános iskolát tekintve a szülő jogköre, és bár a középiskolánál már rendszerint a serdülők akarata és érdeklődése mérvadó, a szülők továbbra is aktív résztvevői a döntésnek. A szakirodalom szerint ebben a korban még nincsenek teljesen tisztában a fiatalok a jövőképükkel és általánosítva a pályaválasztási lehetőségekkel sem. A kutatások azt sugallják, hogy 14 éves korban még nem állnak készen a serdülők arra, hogy ilyen horderejű döntéseket hozzanak meg a jövőjükkel illetően (Andor és Liskó, 1999; Kenderfi és Fűrész, 2021). Az 1980-as évektől végzett kutatások zöme azt mutatja, hogy a pályaválasztás során a szülei tanácsát fogadják meg a fiatalok. A szakiskolákból, szakközépiskolákból, szakgimnáziumokból való felsőfokú jelentkezés (ha nem szakiránynak megfelelő) némileg nehezebb a nyitott lehetőségeket kínáló gimnáziumokkal szemben. Sokszor a korai továbbtanulási döntés korrekciót igényel (Dustmann, 2004; Kenderfi, 2019; Kissné, 2015; Liskó, 1998). Korábban a család anyagi helyzete mutatkozott kiemelkedőnek, később a munkaerő-piaci státusz, majd egyre inkább a kulturális és kapcsolati tőke vette át a vezető szerepet (Fényes és Pusztai, 2004; Lannert, 2003).

A komolyzenében való elmélyülés szempontjából is meghatározó a család támogatása (Váradi, 2020). A szülők zenei tevékenysége, az éneklés, hangszerjáték vagy otthoni zenehallgatás, tehát a zenei környezet hatással van a gyermekek zenei fejlődésére és különösen zenei preferenciáinak kialakulására. Gyakori jelenség, hogy zenés szülők gyermekei is a zenei pálya iránt köteleződnek el. Ennek ellenére inkább a szülők zenével való kapcsolata és értékrendszere befolyásolja a gyermekek zenei fejlődését, mintsem zenei végzettségük, tehát nem zenész szülők gyermekéből is lehet kiváló muzsikus. Ami inkább kiemelkedő, az a zenei tanulmányok támogatása (Gyarmathy, 2012; Pintér, 2021; Szabó, Földi és Józsa, 2023; Szűcs és mtsai, 2020; Váradi, 2023). Mindezek mellett megjegyzendő, hogy egyértelműen azokban a tanulóknál nagyobb a zenetanulás iránti motiváltság, akik saját választásuk alapján kezdtek zenetanulásba, nem pedig szülei unszolására (Földi és Józsa, 2021).

A zenetanulásban a család mellett a tanárok kiemelkedő szerepét kell megemlítenünk. Gyakori, hogy az óvodapedagógus vagy később a tanító, énektanár hívja fel a szülők figyelmét gyermekük kiemelkedő muzikalitására. Majd bekerülve az alapfokú művészeti oktatásba a zenetanár szerepe különösen jelentőssé válik, hiszen elmondható, hogy nagy részt az választja a zenei pályát, aki ebben támogató hozzáállást és biztatást kap a tanárától (Szabó, Földi és Józsa, 2023; Rickels és mtsai, 2009; Thornton és Bergee, 2008). A zenészek esetében sem feledkezhetünk el az önbizalom és motiváció kiemelkedő szerepéről a sikeresség szempontjából, melynek külső támogatói és erősítői a zenetanároktól kapott visszajelzések (Váradi és mtsai, 2024a). Középiskolában a tanár-diák kapcsolat az egyéni oktatás miatt szorosabb kapcsolattá is alakulhat, amely során a diák legféltebb titkait is megosztja főtárgytanárával. Ez egy olyan bizalmi viszony, mely olykor a szülővel való kapcsolaton is túlmutat, és nagy felelősséget ad a tanár vállára. Ilyenkor a tanár mint hiteles személyiség kiemelkedő mintaként szolgál a diák számára (Fehérvári, 2009; Gyarmathy, 2012; Nogaj, 2014; Szebedy, 2017; Szűcs, 2020; Váradi és mtsai, 2024b).

A zenei pályaválasztással kapcsolatos kutatások azt mutatják, hogy a zenész fiatalok pályaválasztási döntését, pálya iránti egészen korai elköteleződését rendszerint intrinzik motivációk határozzák meg. A kutatások nagy része arra mutat rá, hogy a legtöbbször olyan belső motivációk vezérelnek irányába és tartanak a zenei pályán, mint a zene iránti

szeretet és rajongás, az átadás iránti vágy, valamint a tanítás öröme. Ezek mellett a tanári példamutatás, a kellemes légkör és a tehetséges diákok pályairányítása is kiemelkedő jelentőségű, szintén intrinzik motivációs tényezők (Henry, 2015; Gillespie és Hamman, 1999; Héjja, 2022; Váradi, 2024). Sokan egyáltalán nem tudnak zenei példaképet megemlíteni, arra sem emlékeznek, hogy hol láthatták választott hangszerüket, ellenben azt pontosan tudják, hogy már akár óvodás korukban eldöntötték, hogy zenészek lesznek (Szabó, Földi és Józsa, 2023; Héjja, 2022).

Az eddig említett pozitívumok mellett szót kell ejtenünk e pálya nehézségeiről is. A zenei pályával járó életforma és már a középiskolákban is megjelenő magas szintű leterheltség számos fiatalat tántoríthat el ettől a hivatástól. A közoktatás és zenei tantárgyak egyidejűségével kialakuló magas óraszám, a párhuzamos oktatással járó kevés szabadidő, a megfelelési kényszer stresszt okoz, akárcsak a színpadon való megjelenés. A szabadidő hiányával együtt jár a személyes kapcsolatok fenntartásának nehézsége, de itt kell említenünk az ezzel az életmóddal együtt járó, az egészséget nem szolgáló étkezési és alvási szokásokat is. Ez a fajta életmód és munkarend pedig nem csak a középiskolás éveket, hanem a zenetanári vagy előadóművészi életformát is jellemzi (Héjja, 2022; Szücs, 2020). Mindezek mellett az sem segíti a fiatal zenészeket a pályaválasztásban, hogy a tanári pálya nem kecsegtet fényes jövővel a társadalmi megbecsültség tekintetében (MoTeL, 2021; Szebedy, 2005)

Kutatásunk célja az objektív adatok feltérképezése mellett (Váradi és Héjja, 2023) az igazgatók véleményének feltárása a zenei pályáról, mivel feltételezzük, hogy ők azok, akik a működés minden feltételét átlátják, és leginkább átfogó képpel rendelkeznek a középfokú zeneművészeti képzésről. A kérdőív nyitott kérdéseiben a zenei pálya előnyeiről és hátrányairól, valamint a pálya népszerűsítésének lehetőségeiről fogalmazták meg gondolataikat. Ezek ismerete kiemelt jelentőségű lehet a tanulók pályaválasztásakor. Jelenlegi vizsgálatunk nem terjed ki specifikusan a szakgimnazista tanulók motivációs tényezőire, annak vizsgálatát kutatásunk következő lépésében tervezzük.

A kutatás bemutatása

A Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar és A Jövő Művészetéért Alapítvány Művészetpedagógiai Kutatócsoportja 2023-ban tavaszán indított kutatást a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet támogatásával. A vizsgálat a középfokú zeneművészeti nevelés helyzetére, lehetőségeire és a tanulók pályaválasztására, szakmai jövőképre fókuszál.

Kutatásunk első lépéseként az intézményvezetőknek, igazgatóknak elektronikus levélben küldtük el a saját fejlesztésű mérőeszközünket, akik kitöltés után e-mailben küldték vissza a kérdőívet. A kitöltés önkéntes volt, az adatok az összesítés és elemzés után az egyes intézményekhez nem hozzákapcsolhatóak. A 2022-23-as tanévben Magyarország területén 24 középiskola kínálatában találtunk speciális művészeti képzést (Váradi és Héjja, 2023). Ezek közül egy igazgató a magas adminisztrációs leterheltségre hivatkozva megtagadta a részvételt a kutatásban, egy intézmény a költözés miatt nem vállalta az adatok megadását, három iskola pedig több megkeresésre sem válaszolt. Két intézményvezető csak a számadatokat töltötte ki, a nyitott kérdésekre nem válaszolt. A saját készítésű mérőeszköz zárt kérdései a szakgimnáziumban művészeti képzésben részt vevő tanulók létszámára irányultak szakképzettségek és hangszerek szerinti megoszlásban. Jelen írásunk a kutatás első lépésének összegzésként az intézményvezetői adatbázis nyitott kérdéseire kapott válaszokon alapul, amely 17 kitöltött kérdőívet összegez. Az intézményvezetői kérdőív utolsó három nyitott kérdését a MAXQDA Analytics Pro

kvalitatív adatelemző szoftver segítségével elemeztük, amely kiválóan alkalmas a válaszok kvantifikálására.

Kutatási kérdések:

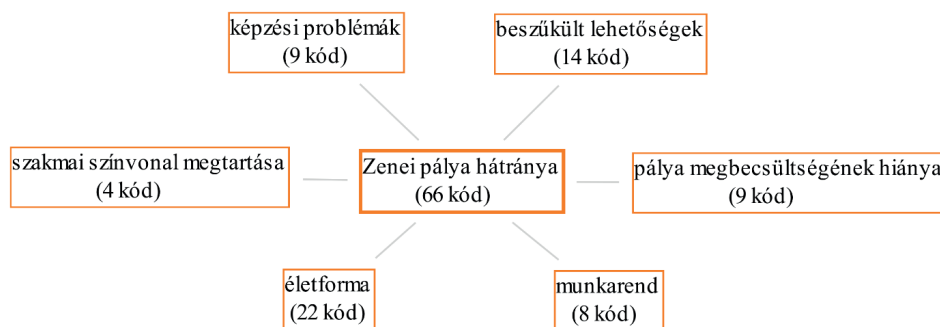
1. Milyen előnyeit látják a zenei pályának az intézményvezetők?
2. Milyen hátrányait látják a zenei pályának az intézményvezetők?
3. Milyen népszerűsítési lehetőségeit látják a zenei pályának az intézményvezetők?

A leghosszabb válaszok a zenei pálya hátrányai kapcsán érkeztek, majd a népszerűsítés, végül a zenei pálya előnyei következtek.

A kutatás eredményei

Az intézményvezetői vélemények áttekintését és értelmezését követően szisztematikusan kódoltuk a szövegekben előforduló tartalmi elemeket. Összesen 158 kód különült el, ezek közül 66 a zenei pálya hátrányaihoz, 51 a zenei pálya népszerűsítéséhez és 41 a zenei pálya előnyeikhez kapcsolódik. A zenei pálya hátrányai kapcsán 6 főkéddel rajzolódott ki a kapott válaszok alapján, a zenei pálya előnyeinek és a népszerűsítés lehetőségeinek 5-5 főkéddel tudunk megkülönböztetni.

A zenei pálya hátrányai

1. ábra. A zenei pálya hátrányainak főkéddjai

Az első ábra a zenei pálya hátrányai főkéddjainak nevét és a kódok számát mutatja. Jól látszik, hogy az életformára vonatkozó kódok kiemelkedő számban jelennek meg, és a beszűkült lehetőségekre is gyakran tettek utalást. Ezt követik a pálya megbecsültségének hiányai és a képzési problémák, valamint a munkarend területéhez kapcsolódó válaszok. Végül a szakmai színvonal megtartásának nehézségei is említésre kerültek.

Az életforma kapcsán megfogalmazódott, hogy a zenei pálya valóban egy sajátos életforma, amiben „a szabadidő és hétvége eltöltésének lehetősége korlátozott és a koncertek, versenyek, zenei események, felkérések időpontjaitól függ”. Emellett komoly fizikai megterhelést jelent, hiszen sok ezer óra gyakorlás, felkészülés szükséges. A zenei pálya sokrétű: „más és más a nehézsége a tanári pályának, az előadóművészi pályának, zenekari zenészeknek, azon belül a fúvósoknak, első szólamot játszóknak stb.”. A zenészek élete sem mentes a kihívásoktól: „a zenei pálya tulajdonképpen folyamatos versengést jelent, mint az élsportolóknál, ami nem való mindenki számára”. Emellett egyre élesebb a verseny az álláshelyekért is. Mindez megnöveli a stressz szintjét, és folyamatos a kísérés, hogy az ember másokéhoz hasonlítgassa a teljesítményét. A speciális életformához

„hektikus munkarend” is társul, ami magába foglalja a próbák és tanítási órák egyeztetését és azt a furcsa helyzetet, hogy zenészként „akkor kell dolgozni, amikor mások pihennek”. Gyakran azt érzik, hogy szinte minden szabadidőt fölemészt.

A speciális életforma és kiszámíthatatlan munkarend mellett a beszűkült lehetőségekről jeleztek vissza az intézményvezetők legnagyobb mértékben. Gyakran tapasztalják, hogy a versenyeken sikeres, ambiciózus fiatalok elhelyezkedési lehetőségei szűkebbek, mint amire számítottak. Így gyakran külföldön próbálnak elhelyezkedni alacsonyabb szintű zenélési lehetőségekkel, vagy pályaelhagyók lesznek. A helyzet magyarázatát az alábbi gondolatok világítják meg:

„...a koncertezés keveseknek ad biztos megélhetést. Egyre nehezebb profi zenekarokba, kórusokba is bekerülni, a külföld felé vezető kapuk is kevésbé nyílnak már meg. Ezért a megélhetés szintjén sokaknak szinte csak a tanári pálya jelent alternatívát, amire viszont egyre kevesebben éreznek ambíciót. [...] Összességében tehát elég kicsi a mozgáster az elhelyezkedést illetően, sokan sajnos ezért módosítanak pályát.”

Mindez magával hozza a pálya népszerűségének csökkenését, hiszen a fiatalok alaposan meggondolják, mibe fektetik az energiájukat, és hamar elbizonytalanodnak, ha nem látják a pálya perspektíváit.

Ezekhez a gondolatokhoz szorosan kapcsolódik a pálya megbecsültségének hiánya.

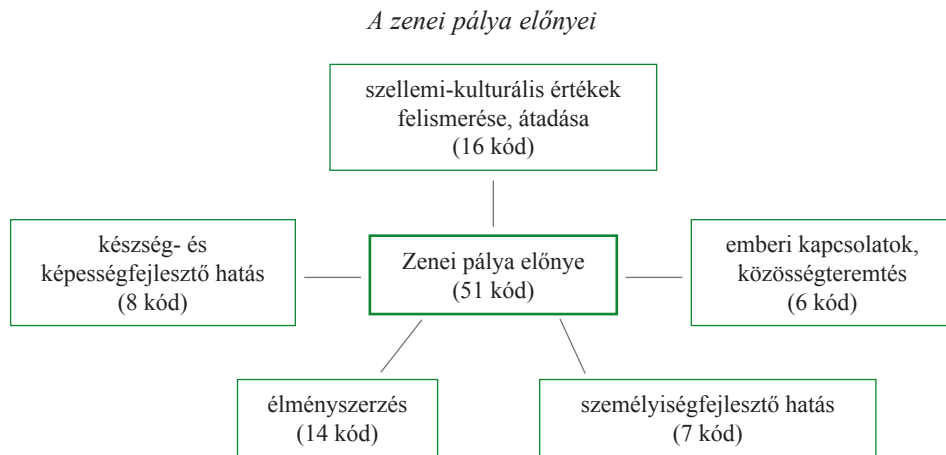
„A zenetanári pálya kihívásai nagymértékben fokozódtak, miközben a pálya presztízse csökkent a társadalomban. A társadalmi megbecsültsége alacsony, sokan azt hiszik, hobbi.” Mindeközben a zenészek úgy érzik, hogy a befektetett munka és az anyagi megbecsülés nincs egyensúlyban. Mindez oda vezet, hogy „a szülők nem látják benne a biztos egzisztenciát”, így a középfokon tovább tanulók létszáma drasztikusan csökken.

Ehhez társulnak továbbá a képzési problémák, amelyekre az intézményvezetők felhívták a figyelmünket. Nagyon korán kell meghozni életre szóló döntést (Andor és Liskó, 1999; Völgyesy, 2012). Ha valaki nem szakgimnáziumban tanul tovább, nehezebben tud felkészülni a zenei felsőoktatás bemeneti követelményeire. De fordítva sem egyszerűbb a helyzet, mert a zenei képzés épp azokat az órákat mellőzi a szakmai órák miatt, ami a más területen való továbbtanuláshoz szükséges. Így a képzéstípusok közötti átjárhatóság nem rugalmas. Az intézményvezetők véleménye szerint további hátrányt jelent az

Ehhez társulnak továbbá a képzési problémák, amelyekre az intézményvezetők felhívták a figyelmünket. Nagyon korán kell meghozni életre szóló döntést. Ha valaki nem szakgimnáziumban tanul tovább, nehezebben tud felkészülni a zenei felsőoktatás bemeneti követelményeire. De fordítva sem egyszerűbb a helyzet, mert a zenei képzés épp azokat az órákat mellőzi a szakmai órák miatt, ami a más területen való továbbtanuláshoz szükséges. Így a képzéstípusok közötti átjárhatóság nem rugalmas. Az intézményvezetők véleménye szerint további hátrányt jelent az

egységes képzésre törekvés, hogy „Külföldön sokkal inkább különválnak pl. egy zenekari érdeklődésű muzsikusként, vagy a tanári pálya felé kacsingató oktatása közötti különbség, de egy korrepetitornak készül is más jellegű képzésben részesül.”. Mindezekhez hozzájárul a művészeti képzések jelentős költségigénye. Ennek része a magasan kvalifikált pedagógus, a hangszerpark és kottaállomány, illetve az elérhető programok.

Ezek fényében komoly kihívást jelent a szakmai színvonal megtartása. Egyfelől a pályához tartozó „napról napra több óra gyakorlás” nagyfokú elkötelezettséget kíván mind a zenét tanuló, mind a pályán lévő zenészeketől. Másfelől az intézményvezetők tapasztalják, hogy mind középfokon, mind felsőfokon érezhető a minőségromlás a diákok tudásszintjében, így egyre kevésbé vonzó a zenei pálya.

2. ábra. A zenei pálya előnyeinek főködjai

A 2. ábrán a zenei pálya előnyeinek főködjait láthatjuk. Legnagyobb számban a szellemi-kulturális értékek felismerésére és átadására utaltak az intézményvezetők, emellett kiemelkedik az élményszerzés lehetősége is. Hazai és nemzetközi tanulmányok eredményeivel összecseng a képesség- és készségfejlesztő hatás, a személyiségfejlesztő hatás, valamint az emberi kapcsolatok és közösségteremtés kiemelkedő lehetősége a zenei pályán.

A zenei értékek továbbadásának lehetősége a felnövekvő nemzedék szellemi és kulturális fejlődése érdekében fontos feladat a zenészek számára. Megfogalmazásuk szerint „a zenetanári pálya pozitívuma még, hogy emberekkel, gyerekekkel, a jövő nemzedékének nevelésével foglalkozhat, ami a zenén túl ugyancsak szép elhívás – egyébként sem lehetne másképpen csinálni, csak szívből, szeretetből, szabad választásból”. Mivel a zenetanár egyénenként foglalkozik a gyermekekkel, ezért változatos a tanítási repertoár. A kulturális, szellemi értékek képviselője nem monoton „szürke irodai munka”, sokszor nem is tűnik munkának, hanem öröm és játék, ami sokszínű és folyamatos megújulásra ad lehetőséget. A tanításban benne van „az alkotói szabadság rugalmassága”, mindemellett „a finomság iránti fogékonyság, a „szépen élni” gondolata, az érzelmi intelligencia szinte kivirágzik általa”.

Gyakran hallhatjuk a laikusoktól is, hogy olyan dologgal foglalkozhat egy zenész, amit igazán szeret, a „hobbijának élhet”. Az intézményvezetők megfogalmazása szerint „olyasmivel foglalkozhatnak, kereshetnek pénzt a muzsikusként, ami kicsi gyermekkoruk óta otthont, keretet ad életüknek, amiben bizonyosan jobbak, mint a kortársaik zöme az országban, s amit – szerencsés esetben – szenvedéllyel üzhetnek egész életükben, s ez

utóbbi lehetőség csak a legkiváltságosabbak ajándéka a mai társadalmakban”. Hiszen a művészi kibontakozás az emberi szükségletek csúcsát jelenti, amely gyakran kitörő örömet, flow-élményt okoz (Csíkszentmihályi, 1990). Nem véletlenül olvashatjuk a vélemények között, hogy „ha valaki nem tud a zene nélkül élni, ha minden zsigerével kötődik hozzá, akkor nyilván neki való a zenei pálya”. Mindezek mellett kiemelik az utazási lehetőségeket, a társas zenélés örömét, az energia- és élményszerzést, amelyet a muzsikusi pálya nyújthat.

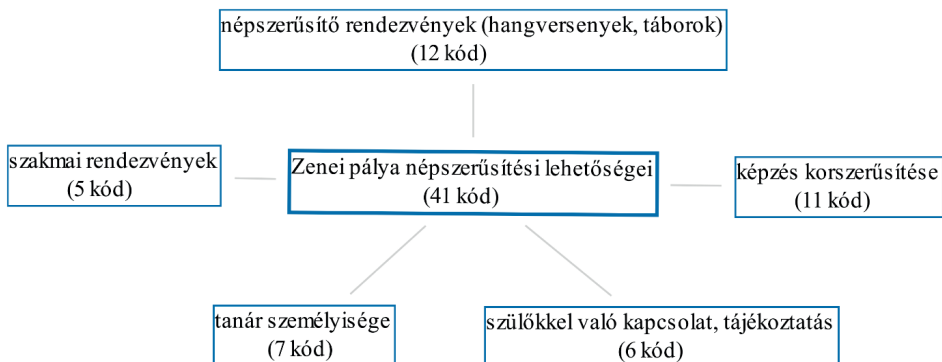
Az intézményvezetői válaszokban is visszaköszönnek a szakirodalomban gyakran olvasható készség- és képességfejlesztő hatásai a zenének. A zenetanulás gyermekkorban fejleszti a kognitív képességeket, emellett rendszerhez szoktat, a munka és tanulás értékére tanít. „A zenei nevelés által és a zenei pályán eltöltött idő alatt kifejlődött rendszeresség, fegyelem és kitartás képessége, a koncentrált munka és idő-energia ideális beosztása akár a sportolóknál” megfigyelhető. Továbbá a zenélés fejleszti a motorikát, gondolkodást, karban tartja a memóriát, így a zenészek más tevékenységekben is sikerebbek.

További előnye a zenei pályának, hogy jelentős a személyiségformáló ereje. Hiszen a „zeneművészet művelése a személyiség fejlődésére élethosszig tartó kedvező folyamatot jelenthet, egyben hozzájárul az életminőség fenntartásához, javításához.” Mindehhez hozzájárul a fejlett esztétikai és érzelmi intelligencia kibontakozása, valamint a tény, hogy a zenélés önismeretre tanít.

Az emberi kapcsolatok kialakítása és a közösségteremtés sem utolsó szempont a zenei pálya pozitívumainak. „Más zenészekkel meg lehet ismerkedni. Nonverbális kapcsolódás lehetősége idegenekkel, akár más nyelvűekkel is.” Nem véletlenül állítják, hogy a zene minden földrészt áthidaló nyelv. Mivel a közös zenélés során sok tehetséges emberrel vannak körbe véve, így inspirációt kaphatnak egymástól. Emellett külön öröm, amikor a „laikusoktól” külön tiszteletet és megbecsülést kapnak.

A zenei pálya népszerűsítésének lehetőségei

Megkérdeztük az intézményvezetőket, hogy az utánpótlás-nevelés érdekében hogyan lehet a zenei pályának az előnyeit szélesebb körben ismertté tenni. A 3. ábra a zenei pálya népszerűsítési lehetőségeinek főködjait mutatja. Legnagyobb számban a népszerűsítő rendezvények és a képzés korszerűsítése jelent meg. Ezeket követi a tanár személyisége, a szülőkkel való kapcsolat és tájékoztatás, valamint a szakmai rendezvények.

3. ábra. A zenei pálya népszerűsítési lehetőségeinek főködjai

Sokféle ötletet sorakoztattak fel az intézményvezetők a zenei pálya népszerűsítésével kapcsolatban. Ennek egyik lehetősége a népszerűsítő rendezvények szervezése. Úgy gondolják, hogy elő kellene segíteni az általános iskolai ének-zene órákon a hangszertanulás lehetőségét, amely így kedvet csinál a zeneiskolai tanuláshoz és zenéléshez. Ehhez társulhat, hogy elismert, sikeres zenészeket kellene hívni előadásokat tartani az általános iskolásoknak. Valamint a hívogató, csalogató foglalkozások, beavató- és hangszerbemutató koncertek, a nyílt napok is segíthetik a gyermekeket, hogy kedvet kapjanak a zenetanuláshoz.

„Minél több élőzenés, az ő nyelvezetüknek megfelelő ismertető előadásba kellene bevonni őket. Saját tapasztalatom, hogy az általános iskolások nagyon nyitottak az élőzenés produkciókra, ha megfelelően találjuk számukra. Élményeket igényelnek, olyan vibrálást és mozgalmasságot várnak el, amit a mindennapjaikban jelen lévő egyéb eszközök és a média biztosítanak.”

Ehhez járulhat hozzá még az élményalapú, interaktív koncertek szervezésével, konkrét részvétellel történő bevonódás lehetősége. Emellett nagyon fontos a zene kevésbé ismert területeinek népszerűsítése, a zenével való foglalkozás sokféleségének időben történő megismertetése is.

Azoknak a gyermekeknek, akik már elkezdtek a zenetanulást, segítheti az elköteleződést a „tehetséggondozás, ismeretterjesztő koncertek, fellépési lehetőségek, zenei versenyek, kurzusok, nyári táborok szervezése, ahol testközelben megtapasztalhatják a művészetet szereplőit”. Érdekes adat az is, hogy a továbbtanuló diákok jelentős hányada a táborokban határozta el, hogy a zenei pályát választja. Tehát úgy tűnik, hogy ezeknek a rövid távú szakmai programoknak is kiemelkedő jelentősége van.

Több szálon is megfigyelhető a képzés korszerűsítésének igénye. A minőségi énekzene oktatás helyreállításából a tanárképzés reformja sem maradhat el, amelyet korszerű oktatással vonzóbbá kellene tenni, nyitottabbá a sokféleségre, személy szabottra.

Emellett a zenészképzés megújítására, korszerűsítésére is tettek javaslatot az intézményvezetők. „Több választási lehetőséget adó képzés kellene, átjárhatóság más iskolatípusokkal. Magasabb/választható színvonalú közismereti képzés” is szükséges lenne. A kötelező szolfézsórák anyagát nagyobb mértékben élményalapúvá lehetne tenni. Ezzel párhuzamban a kötelező hangszeres tananyagok modernizálása is szükséges lenne. Ezek révén talán többen kapnak kedvet a zenetanulásra és a nagyobb élmény jobban és tovább ösztönözné a gyermekeket. Fontosnak tartják, hogy „már fiatalabb (tehát nem egyetemista) korban meg kell mutatni a növendékeknek mások tanításában rejlő varázslatot, a zene háttérének, jelentésének, mélységeinek örökké megújító, személyiségünkre gyakorolt jótékony hatását, hogy ne csak a színpadon képzelhesse el az életét”.

A zenetanításban a tanár személyisége kiemelkedő fontosságú, hiszen az egy tanár – egy diák felállásban még meghatározóbb a tanár egyénisége, jelleme (Duffek, 2009; Gyarmathy, 2012; Szebedy, 2017). Számos utalással találkozunk erre vonatkozóan az intézményvezetők válaszaiban is. A képzés/oktatás minden szintjén emberileg hiteles, pedagógiaileg és szakmailag is kiváló szakemberek szükségesek. „Nagy szükség van célorientált és önzetlenül tevékenykedő, tudatosan tanári pályát (is) választó muzikusokra, akik hosszú távon is biztosítani fogják a zenetanulás magas színvonalát [...] akik elhivatottak és a gyermekek világa iránt nyitott tanári személyiségek.” Az intézményvezetők kiemelten fontosnak ítélték meg a tanári példamutatást.

Mivel a szülők meghatározó szerepet töltenek be a gyermekek tanórán kívüli tevékenységeivel kapcsolatban, illetve a továbbtanulásukat illetően, a szülők tájékoztatása elengedhetetlen, csak velük együtt lehet a legtehetségesebbeket a pályára irányítani (Manturzewska, 1993; Pintér, 2021; Turmezejn és Balogh, 2009). Az intézményvezetők véleménye szerint

„nem az általános iskolások körében, hanem a szülők körében kellene népszerűvé tenni a zenei pályát. Többségük képtelen a zenére olyan pályaként tekinteni, ami a gyermekének jó lenne. Nem látják biztosítottak, hogy 2023-ban, Magyarországon valaki el tudná tartani magát zenélésből.”

Emellett nagyon kevesen vannak, akik belátják, hogy a zenei képzés nemcsak egy új készség elsajátítását jelenti, hanem a gyermek lelki egészségét is szolgálja, és hozzájárul azoknak a részkapességeknek a fejlesztéséhez, aminek hasznát az iskolai feladatainak ellátásakor tudná hasznosítani.

Összegzés

Tanulmányunkban a művészeti és zeneművészeti szagimnáziumok intézményvezetői számára készített kérdőív nyitott kérdéseire adott válaszait elemeztük. A zenei pálya – amely az előadóművészetet és a zenetanári lehetőséget is magában foglalja – előnyeinek kapcsán megjelent a szellemi-kulturális értékek felismerése és átadása, az élményszerzés lehetősége, a zenetanulás képesség- és készségfejlesztő hatása, a személyiségfejlesztő hatás, valamint az emberi kapcsolatok és közösségteremtés.

A zenei pálya hátrányai esetében az intézményvezetők a speciális életformát, a beszűkült továbbtanulási lehetőségeket, a pálya megbecsültségének hiányát említették. A képzési problémák, a rugalmas munkarend és a kevés szabadidő mellett rávilágítottak a szakmai színvonal megtartásának nehézségeire is.

A zenei pálya népszerűsítésének érdekében az egyik legcélravezetőbb az általános iskolákkal együttműködve az ének-zene órákon bemutatni a hangszertanulás lehetőségét. Azok a szülők, akik maguk is tanultak zenét, nagyobb eséllyel teszik lehetővé saját gyermekeik számára is ezt a lehetőséget, ugyanakkor volt olyan intézményvezető, aki szinte fontosabbnak tartja, hogy a hangszeroktatás lehetőségét a szülők körében népszerűsítsék. Mivel pályaválasztáskor a szülők szerepe kiemelt jelentőségű, így fontosnak tartják, hogy a zenetanár tájékoztassa a szülőket a továbbtanulás lehetőségéről és a zenei pálya perspektívájáról.

Az intézményvezetők arra is rávilágítottak, hogy a tanulók egy része különböző zenei táborokban választotta ezt az életpályát, így az oktatást kiegészítő rendezvények, hangversenyek, mesterkurzusok, szakmai táborok szintén meghatározó élménnyé válhatnak.

A zenei pálya előnyeire és hátrányaira fókuszáló narratívák mellett az utánpótlásnevelés érdekében a zenei pálya szélesebb körű megismertetése érdekében a középiskolák vezetői számtalan egyedi, hosszú távon megvalósítható javaslatokkal járultak hozzá, amely a jelenlegi oktatás korszerűsítésének igényét is felöleli.

A zenetanításban a tanár személyisége kiemelkedő fontosságú, hiszen az egy tanár – egy diák felállásban még meghatározóbb a tanár egyénisége, jelleme. Számos utalással találkozunk erre vonatkozóan az intézményvezetők válaszaiban is. A képzés/oktatás minden szintjén emberileg hiteles, pedagógiailag és szakmailag is kiváló szakemberek szükségesegek. „Nagy szükség van célorientált és önzetlenül tevékenykedő, tudatosan tanári pályát (is) választó muzsikusra, akik hosszú távon is biztosítani fogják a zenetanulás magas színvonalát [...] akik elhivatottak és a gyermekek világa iránt nyitott tanári személyiségek.”

Zárásként a következő gondolatsort szeretnénk kiemelni:

„Végül tudatosítani kell egymásban és a fiatalokban, hogy a zenei tehetség nyilvánvalósága és mértéke különösen jelentős a magyarság körében, és az, amit itthon egy jó tanártól, egy jó iskolától »alanyi jogon« megkaphat, azért csak sóvárognak a világ más tájain. Ez alatt érteni kell a művészeti tanulmányokhoz való alanyi jogot is, ami szintén kiemelendő a világ legtöbb országához képest, melyet feltétlenül értékelni kell. Ha pedig megtanulják értékelni, akkor büszkébben és nagyobb örömmel fogják vállalni a pályára jellemző terheket, nehézségeket is.”

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete támogatásával valósult meg.

Irodalom

- Andor, M. & Liskó, I. (1999). *Iskolaválasztás és mobilitás*. Iskolakultúra. <http://mek.oszk.hu/03600/03672/03672.pdf>
- Csikszentmihályi, M. (2010). *Flow – Az áramlat – A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó.
- Duffek, M. (2009). Tanár és növendék, mester és tanítvány. XXI. századi gondolatok Varró Margit nyomán. *Parlando*, 3. <http://www.parlando.hu/2009-3-VARRO%20KONF.htm>
- Dustmann, C. (2004). Parental background, secondary school track choice, and wages. *Oxford Economic Papers*, 56(2), 209–230. <http://www.jstor.org/stable/3488823> DOI: 10.1093/oepp/gpf048
- Fehérvári, A. (2009). A tanár-diák viszony kérdése. *Parlando*, 3. <http://www.parlando.hu/2009-3-VARRO%20KONF.htm>
- Fényes, H. & Pusztai, G. (2004). A kulturális és társadalmi tőke kontextuális hatásai az iskolában. *Statistikai Szemle*, 82(6–7), 567–582. https://www.ksh.hu/statszeme_archive/all/2004/2004_06-07/2004_06-07_567.pdf
- Földi, F. & Józsa, K. (2021). A hangszeres zene tanulásában szerepet játszó motivációs tényezők. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 9(3), 5–27. http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/24095/1/hangszerezene_2021.pdf DOI: 10.31074/gyntf.2021.3.5.27
- Gillespie, R. & Hamann, D. L. (1999). Career choice among string music education students in American colleges and universities. *Journal of Research in Music Education*, 47(3), 266–278. DOI: 10.2307/3345784
- Gyarmathy, É. (2012). A zenei tehetség. *Parlando*, (2), 2. <http://www.parlando.hu/2012/2012-2/2012-2-02.htm>
- Eckhardt, Gábor (2009). *A középfokú zenész-szakképzés, a zeneművészeti szakközépiskolák helyzete az elmúlt 20 évben*. Magyar Zenei Tanács. http://www.hunmusic.hu/tanulmanyok/zeneoktatasuk_fuzet_09.pdf
- Héjja B. E. (2022). A zeneművészeti szakgimnazista tanulók pályaalakulásával kapcsolatos mutatói a szociál-kognitív pályamodell mentén. *PhD-értekezés*. DE HTDI Neveléstudományi Doktori Iskola, Debrecen.
- Henry, M. L. (2015). The musical experiences, career aspirations, and attitudes toward the music education profession of all-state music. *Journal of Music Teacher Education*, 24(2), 40–53. DOI: 10.1177/1057083713506998
- Kenderfi, M. (2019). *Szülői pályaválasztási attitűdök*. Innokend és a Szent István Egyetem Gazdaság-és Társadalomtudományi Kar Társadalomtudományi és Tanárképző Intézetének Pedagógia és Pályatervezés Tanszéke.
- Kenderfi, M. & Fűrész, I. (2021). Szemléletváltás a szakképzésben: a lemorzsolódás megelőzésének pályorientáció központú megközelítése. *Új Munkügyi Szemle*, 2(4), 18–30. <https://www.metropolitan.hu/upload/ec9382840bd2f795837b6d601e397fb169ccb483.pdf>
- Kissné Viszket, M. (2015). A pályaválasztási döntés családi háttere. *Életpálya-tanácsadás*, 6(5), 22–29. http://eletpalya.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=45595a61-aa03-4508-9388-a94587018589&groupId=43711
- Lannert, J. (2003) A továbbtanulási aspirációk társadalmi meghatározottsága. In Lannert, J. (szerk.), *Hogyan tovább? Pályaválasztási elképzelések Magyarországon*. Országos Közoktatási Intézet. <https://ofi.oh.gov.hu/tovabbtanulasi-aspiraciok-tarsadalmi-meghatarozottsaga>
- Liskó, I. (1998). A pályaválasztás folyamata. *Iskolakultúra*, 8(10), 22–41. http://real.mtak.hu/61827/1/EPA00011_iskolakultura_1998_10_022-041.pdf

- Manturzevska, M. (1993). A biographical study of the life-span development of professional musicians. *Psychology of Music*, 18(2), 112–139. DOI: [10.1177/0305735690182002](https://doi.org/10.1177/0305735690182002)
- MoTeL kutatás (2021). *A pedagógusok folyamatos szakmai fejlődési modelljeinek vizsgálata a köznevelési rendszer, a szervezet és az egyén szintjén*. ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Intézet. https://nevtud.ppk.elte.hu/dstore/document/4208/MoTeL_gyorsjelentés_20210628.pdf
- Nogaj, A. A. (2014). Wsparcie pedagogiczne w edukacji muzycznej. *Psychologia Wychowawcza*, 60(5), 91–103. <https://e-psychologiawychowawcza.pl/api/files/view/7111.pdf>
- Pintér, T. K. (2021). *Az iskolai és az iskolán kívüli zenei nevelés egyéni, családi és társadalmi megítélése általános iskolás és gimnáziumi tanulók, szülők és tanárok körében*. SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola.
- Rickels, D. A., Councill, K. H., Fredrickson, W. E., Hairston, M. J., Porter, A. M. & Schmidt, M. (2010). Influences on Career Choice Among Music Education Audition Candidates: A Pilot Study. *Journal of Research in Music Education*, 57(4), 292–307. DOI: [10.1177/0022429409350779](https://doi.org/10.1177/0022429409350779)
- Szabó, N., Földi, F. & Józsa, K. (2023). A zenetanár-választás motivációs tényezői. *Iskolakultúra*, 33(8), 36–51. DOI: [10.14232/iskult.2023.8.36](https://doi.org/10.14232/iskult.2023.8.36)
- Szebedy, T. (2005). A pedagóguspálya sajátosságai és a foglalkozási ártalmak. *Új Pedagógiai Szemle*, 55(7–8), 18–32. <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00094/2005-07-ta-Szebedy-Pedagoguspalya.html>
- Szebedy, T. (2017). Pedagóguspálya: A tanári és tanuló szerep. *Köznevelés*, 73(7), 32–37. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/a-tanari-es-a-tanuloi-szerep#main-content>
- Szűcs T. (2020). A tanári pálya komplex kérdései a zenetanítás tükrében. In Váradi J. (szerk.), *Zenepedagógiai kutatások – A zenoktatás megújuló módszertana*. Debreceni Egyetem. DOI: [10.5434/9789634902171/7](https://doi.org/10.5434/9789634902171/7)
- Szűcs T. & Péter Cs. (2020). A szülők hatása gyermekük művészeti tevékenységeire. In Váradi J. (szerk.), *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívülművészeti tevékenységről és rendezvényekről*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Intézet. 151–170.
- Thornton, L. C. P. & Bergee, M. (2008). Career choice influences among music education students at major schools of music. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 113 (177), 7–17. <http://www.jstor.org/stable/40319448>
- Turmezeyné Heller, Erika & Balogh, László (2009). *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület – Faculty of Central European Studies, Constantine the Philosopher University. http://www.mateh.hu/tehetsegkonyvtar/Konyvek/A_zenei_tehetseg.pdf
- Váradi J. (2020). A szülők kulturális attitűdjének jellemzői In Váradi J. (szerk.), *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívülművészeti tevékenységről és rendezvényekről*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Intézet. 171–192.
- Váradi J. (2023). *A művészeti nevelés helyzete a 21. században*. Balassi Kiadó.
- Váradi J. Kerekes, R., Pótfi, M. & Radócz, J. M. (2024a). Determining factors in the career choice of music high school students, *International Journal of Educational Research Open*, 6. DOI: [10.1016/j.ijedro.2024.100321](https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2024.100321)
- Váradi J., Kerekes, R., Pótfi, M. & Radócz, J. M. (2024b). A zeneművészeti szakgimnazisták pályaválasztásának meghatározó tényezői. *Educatio*, 32(4), 655–664 DOI: [10.1556/2063.32.2023.4.8](https://doi.org/10.1556/2063.32.2023.4.8)
- Váradi J. & Héjja B. E. (2023). A középfokú zenei oktatás jellemzői, betekintés a zeneiszakgimnáziumok adataiba. *Parlando*, (4), 1–17.
- Völgyesy, P. (2012). A pályaismeret jelentősége a pályaaorientációs folyamatban. In Szilágyi, K. (szerk.), *A pályaaorientáció szerepe a társadalmi integrációban*. ELTE TÁTK. 18–27.

Absztrakt

Hazánkban a zenei képzés szintjei közül a művészeti oktatás középfokára eddig kevés figyelem irányult. Ez a képzés létszámában és feladatában is eltér az alapfokú művészetoktatástól, hiszen ez már a professzionális képzés szintere, így ennek minősége határozza meg a művészeti felsőoktatás színvonalát és a leendő művészek, művészetet oktató tanárok szakmai elképzelését. Kutatásunk során a művészeti profillal működő szakgimnáziumok intézményvezetői (n = 17) számára állítottunk össze egy kérdőívet, amely az objektív adatok mellett a nyitott kérdésekre adott válaszokkal az igazgatók véleményét tükrözi a zenei pálya előnyeiről és hátrányairól és a pálya népszerűsítésének lehetőségeiről. Ezek az érvek a tanulók pályaválasztása során döntő jelentőségűnek bizonyulhatnak.

Kulcsszavak: művészeti szakgimnázium, pályaválasztás, pályaelképzelés